

УДК 378.14:373.3

Леся ОХРИМЕНКО,

*викладач Самбірського педагогічного коледжу імені Івана
Филипчака (Україна, Самбір)*

Людмила КАСПЕРСЬКА

*викладач-методист Самбірського педагогічного коледжу імені
Івана Филипчака (Україна, Самбір)*

ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розкривається проблема підготовки учителів до реалізації особистісно-орієнтованого освітнього процесу початкової школи. Висвітлюються педагогічні умови, за яких може застосовуватися освітній процес нового змісту. До них належать: підготовка вчителя до реалізації особистісно-орієнтованого освітнього процесу; створення на уроках доступного середовища; керування учителем освітнім процесом учнів початкової школи у взаємодії з ними.

Ключові слова: *освітній процес, особистісно-орієнтована освіта, учні, початкова школа, педагогічні умови, середовище, взаємодія, освітнє завдання.*

Лит. 9.

Lesia OKHRIMENKO,

teacher Ivan Fylypchak Sambir pedagogical college (Ukraine, Sambor)

Liudmila KASPERSKA,

*teacher-methodologist Ivan Fylypchak Sambir pedagogical college
(Ukraine, Sambor)*

PREPARING TEACHERS FOR REALIZATION OF PERSONALLY-ORIENTED EDUCATIONAL PROCESS IN ELEMENTARY SCHOOL

The article reveals the problem of the training of teachers to the implementation of the personally-oriented educational process at the primary school. The pedagogical conditions when the educational process of new content may apply are disclosed. They are: the training of teachers to the implementation of the personally-oriented educational process; the creation of available environment at the lessons; the management of the educational process at primary school in the interaction with pupils.

Key words: *educational process, personally-oriented education, pupils, primary school, pedagogical conditions, environment, interaction, educational task.*

Ref. 9.

Леся ОХРИМЕНКО,

*преподаватель Самборского педагогического колледжа имени
Ивана Филипчака (Украина, Самбор)*

Людмила КАСПЕРСКАЯ

*преподаватель-методист Самборского педагогического колледжа
имени Ивана Филипчака (Украина, Самбор)*

ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЕЙ К РЕАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

В статье раскрывается проблема подготовки учителей к реализации личностно-ориентированного образовательного процесса начальной школы. Освещаются педагогические условия, при которых может применяться образовательный процесс нового содержания. К ним относятся: подготовка учителя к реализации личностно-ориентированного образовательного процесса; создание на уроках доступной среды; управления учителем образовательным процессом учащихся начальной школы во взаимодействии с ними.

Ключевые слова: образовательный процесс, личностно-ориентированное образование, ученики, начальная школа, педагогические условия, среда, взаимодействие, образовательные задачи.

Лит. 9.

Постановка проблеми. Сьогодні учитель освітнього закладу для молодших школярів знаходиться в непростій для нього професійній позиції, оскільки він є багатопредметником і водночас педагогом, наставником і психологом. Працюючи над розробкою уроків з різних навчальних предметів, учитель має прагнути побудувати їх на оптимальному поєднанні традиційних і нових форм і методів навчання, що спрямовуються на формування особистості молодшого школяра. Взаємодіючи між собою, учитель і учні вступають у суб'єктивні стосунки, допомагаючи один одному, стають суб'єктами навчання.

А це сприятиме особистісно – орієнтованому навчанню, починаючи з початкової школи. Як бачимо, тема статті є актуальною.

Аналіз досліджень. Вивчення та реферування законодавчої і нормативної педагогічної і психологічної літератури з окресленої проблеми показало, що науковці розглядають особистісно-орієнтоване навчання на основі змісту навчання (С.Гончаренко, М.Євтух, І.Зязюн, І.Підласий та ін.), через нові методи (А.Алексюк), за допомогою педагогічних технологій (В.Бондар, О.Мороз, О.Пехота, О.Пометун, О.Савченко та ін.). На

основі такого навчання висвітлюється процес розвитку творчого потенціалу учнів (Ю.Карпова, П.Кравчук, В.Лисовська та інші). Психологічні, етичні та технологічні аспекти проблеми знайшли відображення у працях (Г.Костюка, Н.Кузьміної, О.Проскури).

Значну увагу проблемі особистісно-орієнтованого навчання приділяли такі вчені-педагоги, як М. Антоненць, І. Зязюн, І. Якиманська [1; 5; 6; 7; 9; 10; 13; 14].

В. Сухомлинський, розкриваючи проблему навчання, бачив в його основі дитину, а не предмет навчання. Всі його праці побудовані на формуванні інтересу, потребах та зацікавленнях молодших школярів, що вчитель має брати до уваги у процесі навчання, розвитку та виховання [8; 12].

Сьогодні проблемою особистісно-орієнтованого навчання займається І. Бех, який вважає, що потрібно враховувати вікові можливості та індивідуальні особливості дітей молодшого шкільного віку. Він пропонує вчителю розробляти завдання і вправи, спрямовані на їхнє врахування під час навчання. При цьому розглядає учня суб'єктом навчання, а відтак змінюється роль вчителя – учитель має бути консультантом, співбесідником, встановлювати контакти [2, 3].

Найбільш повно розкривають сутність та ознаки особистісно -орієнтованого навчання в основній школі О. Пометун, а в початковій школі – О.Я. Савченко, які варто взяти до уваги [11, 10-15].

Мета статті. Висвітлити проблему підготовки майбутніх учителів до реалізації особистісно – орієнтованої освіти в початковій школі. Для цього визначити педагогічні чинники, які сприяють її впровадженню в початкову школу.

Виклад основного матеріалу. Педагогічні технології, орієнтовані на творчий розвиток особистості, є невід'ємною складовою особистісно – орієнтованої освіти, тобто такого процесу, за якого особистість учня знаходиться в його центрі, де провідною є навчально-пізнавальна діяльність. [9, 19]. При цьому традиційна парадигма освіти (вчитель – підручник – учень) замінюється на нову, нетрадиційну(учень – підручник – учитель). Реалізація особистісно – орієнтованої освіти можлива за умови створення педагогічних чинників, в основі яких лежить розвивальне середовище. Воно характеризується новим змістом навчання, де головним є освітнє завдання, а організаційні форми, методи, засоби навчання носять суб'єкт – суб'єктний характер педагогічної взаємодії. Саме при цій взаємодії учень набуває статусу найвищої цінності навчального процесу – сприяння розвитку його інтелектуального, творчого і духовного потенціалу, його індивідуальності, емоційно-вольових

якостей, творчих можливостей, мислення і загальної культури, формування здатності до самостійної, активної діяльності, професійного самовизначення, навичок взаємодії із сучасним динамічним світом. Як бачимо, метою і результатом особистісно – орієнтованої освіти повинна бути молода людина, яка є компетентною особистістю, а відтак – здатна не тільки адаптуватися до вимог сучасного суспільства і ринку праці, а особистісно й професійно реалізуватися впродовж життя [2, 45].

Орієнтація на професійно творчу підготовку фахівця, розробка і впровадження нових педагогічних технологій у навчальний процес загальноосвітньої школи дозволить, на наш погляд, значною мірою подолати основний недолік технологічного підходу – орієнтацію на репродуктивний тип навчання.

Сучасні науковці вважають, що важливими технологіями підготовки майбутніх вчителів до самостійної творчої діяльності є наступні:

1) технологія модульного навчання. Порівняно з традиційною системою освіти вона відрізняється тим, що навчальна діяльність учителя та учня набувають принципово іншого характеру: центральною фігурою навчального процесу реально стає учень. Нова система організації навчально-пізнавальної діяльності принципово змінює його психологію: нові обставини переконують школяра в тому, що він має працювати самостійно, ініціативно, систематично;

2) технологія групової роботи. Включає учнів у змістовне співробітництво, де вони виступають суб'єктами спільної навчальної діяльності, а звідси – змінюється їхня мотиваційна сфера в освітній сфері.

Така освіта особливо цінною є під час проблемного навчання. Групова форма навчальної діяльності дає позитивні результати, допомагає вочевидь бачити зусилля і здібності кожного, що є природним стимулом здорового творчого змагання[10];

3) технологія проблемного навчання. У проблемному навчанні відкрито втілюються пізнавальні протиріччя, які реалізуються при створенні і загостренні проблемної ситуації, що викликає потребу в опануванні знаннями вміннями для розв'язування пізнавальних завдань. Провідний дидакт у газузі проблемного навчання М.Махмутов визначає його як дидактичну систему, що заснована на закономірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, де включено специфічне поєднання прийомів і методів викладання і навчання з ознаками наукового пошуку. Проблемне навчання підсилює ступінь досягнення цілей навчання, підвищує якість і міцність одержаних знань і вмінь, надає освітньому процесу емоційності та рухливості, посилює пізнавальну активність учнів, уповільнює зниження показників функціонального та психологічного

стану, поліпшує самопочуття та їхній настрій, сприяє виникненню бажання вчитись, має ефект емоційного підкріплення, яке сприяє становленню психічних новоутворень, що лежать в основі процесу набуття нових знань, умінь, навичок [9, 34];

4) технології творчого розвитку особистості у процесі професійної підготовки. До цих технологій належать: навчання у співробітництві, метод проектів, різнорівневе навчання, індивідуальний і диференційований підхід, де вчитель виступає як компетентний консультант, помічник, організатор педагогічної взаємодії з учнем у навчально-пізнавальній діяльності. Широко використовується творча ситуація, яка стимулює пошукову діяльність, розвиває творчі можливості, але не завжди приводить до оволодіння новими знаннями, вміннями і навичками на відміну від проблемної ситуації. Творча ситуація створюється в процесі: розв'язання творчих задач, вирішенні навчальних проблем, дискусій, критичного аналізу прочитаного, навчальної експериментальної і дослідницької діяльності, ігрових ситуацій. [9;10];

5)технологія формування стимулів до педагогічної творчості. Її доцільно розглядати як процес створення психолого-педагогічної системи, компоненти якої (зміст, форми, методи, засоби професійної підготовки, характер комунікативних зв'язків між суб'єктами освітнього процесу) забезпечують умови для творчої навчальної діяльності. Сутність цього процесу полягає у тому, щоб перевести учнів з пасивного рівня ставлення до оволодіння основами творчості до зрілих форм позитивного ставлення до одержання знань і формування вмінь і навичок [10].

На основі опрацьованої психолого-педагогічної та методичної літератури ми визначили, що особистісно – орієнтоване навчання має включати такі ознаки:

– найвищою цінністю в освітньому процесі є учень з його потребами, інтересами, можливостями і здібностями до навчання, а відтак освітній процес має спрямовуватися на розвиток його інтелектуального, творчого і духовного потенціалу;

– пріоритетними цілями особистісно – орієнтованого навчання є: розвиток особистості учня, його неповторної індивідуальності, творчих можливостей, мислення, загальної освіченості, яка виявляється у широті поглядів, формування здатності до самостійної, активної діяльності щодо конструювання власної життєдіяльності, до взаємодії із сучасним динамічним світом;

– формування і розвиток особистості учня можливі лише через активну творчу діяльність у спеціально організованому розвивальному

навчальному середовищі, яке сприяє розвитку творчого мислення, інтелекту та емоційно-вольових якостей особистості;

– особистісно – орієнтоване навчання має спиратися на врахування суб'єктивного досвіду учня, який є основою організації індивідуального та диференційованого навчання, тобто створює умови для реального врахування індивідуального темпу засвоєння навчального матеріалу;

– впровадження особистісно-орієнтованого навчання передбачає таку професійну підготовку учителя, яка включає фундаментальну підготовку з відповідного предмета, ґрунтовну психолого-педагогічну підготовку, спрямовану на формування умінь майбутнього вчителя щодо організації особистісно – орієнтованого навчального процесу, формування гуманістичного мислення, здатності до суб'єкт-суб'єктивної взаємодії з учнями у педагогічному процесі [1; 2; 3; 4; 5; 9; 10].

Як бачимо, запровадження особистісно-орієнтованого підходу в освітній процес з молодшими школярами дає змогу здійснювати роботу, спрямовану на: розвиток індивідуальності учня, надання пріоритету освіти суб'єктного значення; актуалізацію внутрішньої мотивації саморозвитку. Освітній процес виступає для учнів як радість пізнання від пошуку та відкриття нового до процесу творчості.

Нами уточнено критерії та показники розвитку суб'єктності учнів початкової школи: активність, самостійність, мрії та плани на майбутнє, принциповість, рефлексія. Відповідно до критеріїв та показників було визначено рівні сформованості особистості учнів початкової школи: високий, середній, низький.

Ми розкрили особливості реалізації особистісно – орієнтованого освітнього процесу в початковій школі: поступове стирання меж у сприйманні, усвідомленні та застосуванні освітніх завдань з відданням переваг творчого потенціалу; розвиток ціннісно-сислової сфери особистості; орієнтація на перевагу індивідуальних, групових та парних форм перед колективними; диференціація освітнього процесу відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів, здібностей учнів, психофізичних особливостей, стану здоров'я; застосування арт-технології, конкурсів, олімпіад, виставок, бесід, вікторин, екскурсій; інтеграція різних видів мистецтв тощо.

Висновки. Ми теоретично узагальнили і запропонували новий підхід до розв'язання важливої й актуальної проблеми, що виявляється в обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов реалізації особистісно – орієнтованої освіти в початковій школі.

Нами виявлено та схарактеризовано педагогічні умови, за яких здійснюється реалізація особистісно-орієнтованого освітнього процесу в початковій школі.

Обґрунтовано та експериментально доведено, що особистісний розвиток учня в початковій школі сприяє зростанню його суб'єктності завдяки реалізації таких педагогічних умов: 1) підготовка вчителя до реалізації особистісно – орієнтованої освіти; 2) створення на уроках доступного середовища; 3) керування освітнім процесом учнів початкових класів у взаємодії з ними.

Проведене дослідження відкриває перспективи розробки питань, що стосуються обґрунтування змісту, форм, методів і прийомів освітнього процесу в початковій школі в особистісному вимірі, адекватних сучасному стану розвитку освітньої стратегії України XXI століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : Науково-метод. посібник / І.Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості : у 2 кн. – Кн.2 : Особистісно- орієнтований підхід : Науково-практичні засади : навч.-метод. посібник / І.Д. Бех.– К. : Либідь, 2003.–344 с.
3. Левшин М. Інтегративно-синергетична модель проектування особистісно-орієнтованих технологій навчання і виховання / М. Левшин // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 36–40.
4. Освітні технології : Навч.-метод. посібн. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М. Пехоти.– К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
5. Проблема особистісно-орієнтованого навчання учнів початкових класів в умовах модернізації загальноосвітньої середньої школи : матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. – Дрогобич : Коло, 2004. – 142 с.
6. Савченко О. Мета і результати уроку в контексті компетентісного підходу / О. Савченко // Початкова школа. – 2015. – № 3. – С. 10–15.
7. Сухомлинський В.О.Вибрані твори. У 5 томах. – Т.1. /В.О.Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – 554 с.
8. Тимошук Н.С. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти / Н.С. Тимошук. – Рівне : РДГУ, 2005. – Вип. 30. – С.21–26.
9. Якиманская И.С. Технология личностно-ориентированого обучения в современной школе / И.С. Якиманская. – М. : Сентябрь, 2000. – 176 с.

REFERENCES

1. Bekh I. D. Osobystisno-zoriientovane vykhovannia : Naukovo-metod. posibnyk / I.D. Bekh. – K. : IZMN, 1998. – 204 s.

2. Bekh I.D. Vychovannia osobystosti: u 2 kn. – Kn. 2 : Osobystisno – oriientovanyi pidkhid : Naukovo – praktychni zasady : navch.- metod. posibnyk / I.D. Bekh. – K. : Lybid, 2003. – 344 s.

3. Levshyn M. Intehratyvno-synerhetychna model proektuvannia osobystisno-oriientovanykh tekhnolohii navchannia i vykhovannia / M. Levshyn // Vyscha osvita Ukrainy. – 2004. – № 1. – S. 36–40.

4. Osvitni tekhnolohii: Navch.-metod. posibn./ O.M. Piekhota, A.Z. Kiktenko, O.M. Liubarska ta in.; Za zah. red. O.M. Piekhoty. – K. : A.S.K., 2001. – 256 s.

5. Problema osobystisno-oriientovanoho navchannia uchniv pochatkovykh klasiv v umovakh modernizatsii zahalnoosvitnoi serednoi shkoly : materialy vseukrainskoi studentskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. – Drohobych: Kolo, 2004. – 142 s.

6. Savchenko O. Meta i rezultaty uroku v konteksti kompetentisnogo pidkhodu / O. Savchenko // Pochatkova shkola. – 2015. – № 3. – S. 10–15.

7. Sukhomlynskyi V.O. Vybrani tvory : U 5 tomakh. – T. 1. / V.O. Sukhomlynskyi. – K. : Radianska shkola, 1976. – 554 s.

8. Tymoshchuk N.S. Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity / N.S. Tymoshchuk. – Rivne : RDHU, 2005. – Vyp. 30. – S. 21–26.

9. Yakymanskaia I. S. Tekhnolohiia lychnostno-oryentyrovanooho obucheniiia v sovremennoi shkole / I. S. Yakymanskaia. – M. : Sentiabr, 2000. – 176 s.